

УДК 327 (477)

І.АРТЬОМОВ

КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ СУЧАСНОСТІ: ІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

У публікації досліджено особливості міжнародних відносин, наведено їх класифікації, акцентовано увагу на специфіці міжнародних відносин України з іншими країнами в умовах багатовекторної зовнішньої політики держави.

***Ключові слова:** міжнародні відносини, класифікація, багатовекторність, Європейський Союз, проблеми інтеграції в ЄС, глобалізація*

Актуальність теми дослідження. Питання, пов'язані з інтеграцією, сьогодні є актуальними для наукового дискурсу. Робота, яка розкриває філософське теоретико-методологічне підґрунтя процесів світової інтеграції як явища об'єктивної дійсності, відповідає вимогам часу, оскільки сприяє переосмисленню місця та ролі держави в інтеграційних процесах у світі, що динамічно змінюється.

Стратегічна орієнтація внутрішньої та зовнішньої політики України на європейську інтеграцію дає можливість вказати чіткі довгострокові цілі, що визначають перспективи розвитку країни. Рівень останнього безпосередньо залежить від ролі та місця країни на світовій арені в сучасну складну епоху суспільних перетворень, впливу на глобальні процеси в конкретних сферах світового економічного простору.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні відносини як явище виникли тоді, коли на земній кулі з'явилися хоча б два внутрішньооформлених соціуми, які добровільно або вимушено почали вступати в постійні контакти, зв'язки, відносини, взаємодіючи один з одним [7].

Представники численних шкіл та наукових напрямів по-різному кваліфікують сутність міжнародних відносин як загальносуспільного феномену. Але, незважаючи на відсутність єдності з цього питання, можна визначити зміст поняття “міжнародні відносини” як [13, с. 89-92]:

- взаємні дії всіх учасників міжнародних відносин, що виходять за межі національних територій;
- сукупність економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних, військових та інших зв'язків і взаємовідносин між державами та системами держав, соціальними, економічними, політичними силами, організаціями і рухами, що діють на світовій арені;
- відносини, зв'язки, узагалі будь-які взаємодії внутрішньооформлених, організованих соціумів у зовнішньому для них, політично, владно і організаційно не оформленому, або слабо оформленому соціальному середовищі.

XXI століття внесло революційні якісні зміни в усі аспекти сутності міжнародних відносин та їх масштаби. Значний внесок в еволюцію поглядів дослідників на сутність міжнародних відносин як явища становить процеси глобалізації, яка сприяє розвиткові суттєвих змін у сфері міжнародних відносин, що далеко вийшли за рамки традиційних взаємодій.

Сьогодні світ переживає глибокі якісні перетворення. Одна з визначальних тенденцій світового розвитку – зрушення у балансі сил на світовій арені.

Характер змін, які відбуваються нині, свідчить про те, що у світі формується новий міжнародний порядок. Головна особливість цього процесу – масштабна “перебудова” світової політичної та фінансово-економічної архітектури відповідно до нових реалій. У новій системі міжнародних відносин уже немає місця “зіткненню цивілізацій”, і тим більше – біполярному світоустрою, як це було за часів холодної війни. Сьогодні жодна держава не може самотужки протистояти глобальним загрозам і одноособово управляти світовими процесами. Відповідати на виклики нинішнього світу можна лише колективними зусиллями.

Епоха багатополярного світу передбачає колективне лідерство й солідарну відповідальність. Поворотні моменти в нинішній світовій політиці вказують на те, що в глобалізованому світі, який кардинально змінюється, на порядку денному постає питання переосмислення власної місії багатьма країнами, і насамперед провідними державами світу [6].

За своїм характером міжнародні відносини є багатогранними і різноманітними. В різні епохи та в різних регіонах світу вони формувались по-особливому, і в кожному конкретному випадку їх специфіка і суть були іншими. Констатація багатоманітності та різноманітності міжнародних відносин робить складним їх аналіз, типологію та концепції.

Класифікація міжнародних відносин завжди була і залишається актуальною та певною мірою складною проблемою. Це пояснюється насамперед великою кількістю та різноманітністю суб’єктів цих відносин. Але

найбільш актуальною ця проблема стала в наш час – на початку ХХІ століття, коли надзвичайно високий динамізм розвитку міжнародних відносин обумовив необхідність переосмислення традиційних та розроблення нових підходів щодо їхньої класифікації. Зникнення біполярної системи і формування альтернативних їй однополярної та багатополярної систем міжнародних відносин викликають потребу в нових акцентах і нових підходах щодо класифікації системи цих відносин, зокрема дослідженні такого її різновиду, як симетричні та асиметричні відносини.

Дослідження міжнародних відносин дає можливість не тільки глибше висвітлити і зрозуміти політику провідних геополітичних країн, а й окреслити перспективи середніх і малих держав у цьому складному і мінливому світі.

Типологія концепцій міжнародних відносин є одним із найважливіших засобів і прийомів їх теоретичного аналізу. Типологічний аналіз дає можливість виявити найбільш загальні і найбільш істотні характеристики, ознаки, сторони міжнародних відносин. Мета численних класифікацій сучасних течій у науці про міжнародні відносини полягає в осмисленні стану і теоретичного рівня, досягнутого нею шляхом узагальнення наявних концептуальних підходів і зіставлення їх із зробленим раніше. Залежно від критеріїв можна навести низку основних класифікацій сучасних теорій міжнародних відносин.

Перша класифікація – за географічним критерієм – виділяє чотири види концепцій: англосаксонські, радянські, китайські та теоретичні побудови учених-представників країн “третього світу”.

Географічні параметри держави: її територія, кількість населення, обсяги природних ресурсів є найбільш простими і зрозумілими. Співробітники Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова стверджують, що географічна близькість та геополітична взаємозалежність держав і лежить в основі стратегічного партнерства [9]. Географічний критерій відіграє важливу роль у прагненні держави стати регіональним чи світовим лідером.

Друга класифікація на основі ступеня спільності сучасних теорій, розрізняє глобальні концепції (політичний реалізм і філософію історії) та часткові теоретичні конструкції (біхевіоризм). Серед останніх також називають теорію міжнародних акторів, теорію інтеграції, теорію міжнародних організацій, а також теорію стратегії, конфліктів і дослідження миру.

Політичний реалізм передбачає об'єктивну оцінку тих реальних фактів і процесів, які відбувалися у світі. Об'єктом дослідження є реальний світ, а головним суб'єктом – держава. Згідно з цією концепцією, сутність міжнародних відносин полягає у балансі сил на міжнародній арені.

Філософія історії, як одна з концепцій міжнародних відносин, займається проблемами сенсу історії розвитку міждержавних відносин, її закономірностями, основними напрямками її розвитку та історичним пізнанням.

У теорії міжнародних відносин основні принципи біхевіоризму запозичуються в 40–50-х роках ХХ століття, коли здійснювалися перші спроби дослідження міжнародних відносин, що ґрунтувалися на емпіричності сприйняття реальності. Представники школи біхевіоризму пропонують вивчати теорію міжнародних відносин, досліджуючи поведінку всіх можливих їх

учасників – від індивідів до глобальної спільноти – зовсім не турбуючись про встановлення пріоритету стосовно їх ролі на світовій арені.

Третя класифікація – на основі методу дослідження міжнародної проблематики – основну увагу приділяє традиційному та модерністському, або “науковому” напрямам в аналізі міжнародних відносин.

З другої половини ХХ століття формується модерністський напрям дослідження міжнародних відносин (представники: М.Каплан, Р.Роузкранс, Р.Снайдер, Х.Брук, Б.Сепін), який враховує не лише міждержавні відносини, а й неурядові громадські організації, приватні ініціативи та ін. “Модерністи” прагнуть використовувати формальні методи оцінювання та прогнозування, запозичивши їх з теорій ігор, систем, ймовірності тощо.

Традиціоналістський напрям (представники: Т.Моргентау, К.Томсон, У.Фокс, А.Вольферс, Р.Арон, С.Хоффман) тлумачить сутність міжнародних відносин як взаємодію держав через головний засіб їх реалізації – дипломатію. У межах цієї концепції міжнародні відносини розглядаються в контексті неодмінного суперництва, зумовленого природною схильністю суб’єктів політики до насильства та жагою влади.

Четверта класифікація – на основі ступеня важливості проблем теорії міжнародної політики – виділяє сучасні політичні теорії природи міжнародних відносин і концепції змісту сучасної міжнародної політики. Ця типологія характерна насамперед для представників політологічної науки.

П’ята класифікація – на основі низки комплексних критеріїв – розрізняє ряд підходів. Зокрема, Д.Коляр звертав увагу на класичну теорію “природного стану”

(тобто політичний реалізм), теорію “міжнародного співтовариства” (або політичний ідеалізм), марксистську ідеологічну течію, англосаксонську теорію і французьку школу міжнародних відносин. Французький соціолог М.Мерль основними напрямками в сучасній теорії міжнародних відносин вважає традиціоналістський (Г.Моргентау, Г.Кісінджер), англосаксонський на основі біхевіоризму та функціоналізму (Д.Сінгер, Д.Істон), марксистський і неомарксистський (П.Суїзі, І.Валлерстайн).

Виділяють також інші чотири варіанти концепцій міжнародних відносин, беручи за основу територію й економічний потенціал як основний параметр визначення величини суб’єктів.

Перший варіант характеризує ситуацію, коли дві держави симетричні за своєю територією, але асиметричні, тобто відрізняються, за економічним потенціалом. Прикладом таких міжнародних взаємовідносин є відносини між Сполученими Штатами Америки та Канадою. За своєю територією ці дві країни майже однакові (територія США становить приблизно 9,5 млн. км², а Канади – приблизно 9,9 млн. км²). Щодо їх економічних потенціалів, то валовий національний продукт (ВНП) США більш як у 10 разів перевищує ВНП Канади.

Другий варіант демонструє зворотну залежність, коли країни є симетричними за своїм економічним потенціалом, але незіставними за площею своєї території. Яскравим прикладом є порівняння Китаю та Італії. За своїм економічним потенціалом Італія близька до КНР, але при цьому її територія становить лише 3% від території Китаю.

Третій варіант – це тип симетричних відносин у чистому вигляді, коли дві країни зіставні і за своїм економічним потенціалом, і за територією. Прикладом такої ситуації можуть бути Італія і Велика Британія (територія Італії становить приблизно 301,2 тис. км², Великобританії – 244 тис. км²; ВВП на душу населення в Італії 27 тис. дол., Великобританії – 32 тис. дол.).

Четвертий варіант є прикладом класичних асиметричних відносин. Він демонструє асиметричність відносин як за одним, так і за іншим параметром. При цьому слід зазначити, що, на відміну від симетричних, існують два різновиди асиметричних відносин:

- одна країна переважає іншу за розмірами своєї території, а та, в свою чергу, має значну перевагу над своїм партнером в економічному потенціалі. Прикладом цього є відносини між Російською Федерацією і Японією. ВВП Японії перевищує ВВП Росії в 6,5 раза (за даними на 1999 р. ВВП РФ становив 620 млрд.дол., Японії – 4,08 трлн. дол.), але при цьому територія Японії – лише 2% від території Росії [8, с. 132.];
- одна держава переважає іншу і за площею своєї території, і за економічним потенціалом, і за кількістю населення, і за всіма іншими параметрами. Прикладом таких класичних асиметричних відносин є відносини між Україною та Російською Федерацією. Росія переважає Україну за площею території майже в 30 разів (1075 : 604 тис.кв.км). За ВВП – у 6 разів (за даними на 1999 р. ВВП РФ – 620 млрд.дол., України – 109 млрд.дол). За кількістю населення – перевага за Росією в 2,5 раза (137:50 млн.чол.).

Незважаючи на те, що світ сьогодні складний і суперечливий, повний несправедливості, військових зіткнень, у ньому посилюються позитивні тенденції міжнародних відносин. Серед них можна виділити чотири основних взаємозв'язаних процеси. Це такі, як:

- 1) Деідеологізація міжнародних відносин, тобто їх звільнення від ідеологічних забобонів, які десятиріччями розділяли народи і держави на два ворогуючі табори. Міждержавні відносини, згідно з ідеологічними установками колишніх КПСР і СРСР, змальовувалися як «арена непримиренної класової боротьби». У результаті між народами сіялися підозрілість і страх, злість і ненависть. На зміну подібним примітивним підходам приходять розуміння природності того, що життя людства багатогранне, і будь-яке суспільство має право вибрати собі тип життєвого устрою.
- 2) Перехід від конфронтації до партнерства і співпраці. Народи і держави, ще недавно розділені “залізною завісою”, дедалі глибше усвідомлюють, що протиборство стає життєво небезпечним. Для мешканців планети набагато доцільніше і вигідніше співробітничати: знаходити точки взаємних інтересів, доходити згоди, торгувати, обмінюватися науковим і господарським досвідом, здобутками своїх національних культур.
- 3) Розосередження влади у світовій політиці, тобто поступовий перехід цієї влади від однієї-двох “наддержав” до більш широкого кола країн.
- 4) Демократизація і гуманізація світової політики. Ці позитивні процеси розвиваються за чотирма напрямками:

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

- сучасні демократичні, правові держави прагнуть збільшити відкритість своїх кордонів, забезпечити людям свободу пересування і в той же час їх безпеку і захищеність у будь-якій точці планети;
- дедалі більша частина світової спільноти погоджується з необхідністю так званого “людського виміру” політичних процесів. При цьому визнаються самоцінність кожної окремої людини і пріоритетність її прав і свобод стосовно інтересів і прав держави;
- більш помітним стає значення етичних принципів у світовій політиці. Дедалі частіше світова спільнота колективно засуджує і вживає спільні заходи проти диктаторських режимів, тоталітаризму, націоналізму і неофашизму; проти бандитизму і терору, різного фанатизму і екстремізму, проти екологічної і військової загрози миру;
- розширення міжнародних відносин. Воно виявляється в поглибленні світової співпраці, збільшенні числа учасників міжнародних зв'язків. Сьогодні на світовій арені взаємодіють не тільки державні урядовці і ділові люди, але і політичні партії, суспільні рухи, релігійні, культурні, спортивні і багато інших організацій. Збільшується взаємозв'язаність, взаємозалежність і цілісність єдиного у своєму різноманітті сучасного світу.

У той же час сучасні міжнародні відносини характеризуються негативними тенденціями, які мають місце у світоустрої. Вони проявляються в тому, що міжнародні відносини сповнені елементами: локальних міждержавних і етнополітичних конфліктів; агресії і силового тиску; міжнародного тероризму.

Розв'язання проблем світового співтовариства залежатиме від політики на міжнародній арені як окремих держав, так і міжнародних організацій. Саме тому міжнародні відносини значною мірою визначають стан сучасного світу. Їх пріоритети зумовлені необхідністю вирішення спільних проблем, які стоять перед людством, та національними інтересами їх суб'єктів.

Таким чином, сучасний світ перебуває в перехідному, досить суперечливому періоді, коли тенденція до утвердження нового порядку, безпеки і мирного розвитку країн наштовхується на протидію тенденції до застосування силових засобів у політиці й відносинах з іншими державами. Прагнення людства до самозбереження повинно сприяти остаточній перемозі першої тенденції, гармонізувати політичне мислення світового співтовариства з новими реаліями.

В умовах діалектичних змін міждержавного та світового порядку ці прагнення людства мають потужну мотивацію, яка генерується об'єктивними умовами, адже [11, с. 281]:

- міжнародний порядок – це спосіб самоорганізації міжнародного життя через взаємодію між державами, в основі якого лежить конкуренція національних інтересів та співвідношення національних сил. Він визначається через конфігурацію співвідношення сил, баланс інтересів, співвідношення цінностей та наявність каналів комунікацій між учасниками взаємодії;
- світовий порядок – це спосіб організації міжнародного життя шляхом формування глобального інституційного середовища, узгодження суперечливих інтересів міжнародних

акторів усіх рівнів і типів. Світовий порядок, тим самим, передбачає наявність юридизованої та етичної систем норм і правил глобальної взаємодії (світове право і глобальна етика), системи глобальних політичних інститутів та процедур політичного узгодження, у тому числі засобів і методів переведення насильницьких способів розв'язання конфліктів у політичні форми їхнього врегулювання, а головне – об'єкта впорядковуючих впливів у особі глобального суспільства.

“Багатополярність, глобалізація та взаємозалежність визначають слабкість сучасного світу” [12, с. 476], тому слід пам'ятати, що будь-яка помилковість чи навіть неточність при визначенні відповідних пріоритетів держави можуть мати вкрай негативні для неї наслідки [3, с. 263].

Проблеми об'єднаної Європи в глобальному вимірі чітко окреслюються в період світової економічної кризи, яка загострюється на початку XXI століття. Проявляються вони в нестабільності євро; соціально-економічних конфліктах у Греції, Португалії, Іспанії; етнічно-національних конфліктах окремих країн; неоднозначних оцінках функціонування Шенгенського простору.

Ці та інші проблеми інтегрованої Європи вимусили багатьох політиків, і в тому числі України шукати відповідь на прагматичне питання: а що буде далі?

Тому цілком зрозумілим є стурбованість учасників щогорічного Всесвітнього економічного форуму в Давосі, де були визначені основні ризики глобального розвитку, які матимуть найбільший вплив на ситуацію у 2012 р. [10] Серед них:

- хронічні бюджетні дисбаланси;
- екстремальні коливання цін на енергоресурси і продовольство;

- системні фінансові прорахунки;
- криза водопостачання;
- продовольча криза.

Як видно, більшість з цих ризиків стосуються економічної сфери.

При цьому найбільш ймовірними глобальними ризиками 2012 р. вважаються такі:

- зростання розривів у доходах;
- хронічні бюджетні дисбаланси;
- збільшення викидів парникових газів;
- кібератаки;
- криза водопостачання.

Нова фаза розвитку світової фінансово-економічної кризи змушує країни коригувати свої плани економічного розвитку.

Серед основних довгострокових тенденцій глобального розвитку слід зазначити такі:

- Посилення конкуренції за обмежені природні ресурси (енергетичні, водні) та продовольство.
- Перетік капіталу із Заходу на Схід, з Півночі на Південь (зокрема, з північноамериканського та європейського ринків до нових центрів зростання в Азії, Латинській Америці, Південній Африці).
- Зростання частки міського населення.
- Зростання частки літніх людей.
- Зростання частки сфери інтелектуальних послуг, а також ролі освіти.
- Зростання ролі і значення міжнародних інститутів. Необхідність реформування більшості з існуючих міжнародних інститутів (МВФ, ООН, ОБСЄ).

- Зростання ролі і значення державно-приватного партнерства, а також недержавних суб'єктів (неурядових організацій, крупного бізнесу, релігійних організацій тощо).

Необхідність реагування на виклики і загрози, пов'язані з дією довгострокових тенденцій глобального розвитку, потребує внесення відповідних змін до стратегій розвитку держав світу. Зокрема, особливої уваги потребують такі питання, як оновлення та розвиток інфраструктури великих міст, реформування ринків зайнятості та систем соціального і пенсійного забезпечення. Вирішення таких питань вимагає значних капіталовкладень. У цьому контексті особливого значення набуває практична реалізація ідей підвищення соціальної відповідальності бізнесу, запровадження нових моделей управління, побудованих на посиленій взаємодії бізнесу і влади тощо.

Корисним є також досвід Японії щодо залучення людей пенсійного віку до активної суспільно-корисної діяльності з метою якнайповнішого використання набутого ними досвіду та знань. Зокрема, це може стосуватися підвищення рівня професійної підготовки молоді. [10]

Зауважимо, що у формуванні сучасної концепції міжнародних відносин названі країни відіграють неоднакову роль у геополітичному вимірі. Зокрема, Україна, незважаючи на наявність як внутрішньополітичних, та економічних проблем, залишається одним з "провідних гравців" при формуванні та становленні сучасних концепцій міжнародних відносин.

Адже Україна лежить на перехресті різновекторних геополітичних інтересів у безпосередній зоні супереч-

ливого стратегічного трикутника “США – ЄС – Росія”, – відмічав А.Гальчинський. Контури цього трикутника ще не набули остаточних чітких обрисів, однак мало хто не відмічає значущу роль Української держави в її остаточному визначенні. Україна є проміжним, санітарним кордоном, або буферною зоною, між західною і російсько-євроазійською цивілізаціями. Для натівської Європи східні кордони України є лінією розлому між Європою і Росією, а Росія вбачає в західних кордонах України лінію розлому між НАТО та СНД [3, с. 263].

Значення України в геополітичному вимірі сучасності при формуванні сучасних концепцій міжнародних відносин відмічав і З.Бжезинський, який стверджував, що “Захід і особливо Сполучені Штати запізнилися визнати важливе, з точки зору геополітики, значення самостійної Української держави” [1, с. 137].

Виходячи зі своєї унікальної ролі на Європейському континенті та позаблокового статусу, Україна буде найбільш зацікавленою стороною в тому, щоб максимально усунути будь-які антагонізми по лінії Схід – Захід у Європі, зокрема й успадковані від холодної війни. Така роль – більш природна для України. Її місія – не розділяти, а об’єднувати.

Нинішню ситуацію у світі неможливо пояснити краще і простіше за відомого американського оглядача Фаріда Закарія: *“Процеси, які зараз відбуваються у світі, – це не занепад країн Заходу, це підйом решти країн світу»*. Проводячи вдалу, розумну зовнішню політику, позаблокова Україна може скористатися відразу з обох тенденцій – і з процвітання Заходу, і з “підйому решти”. Це, радше, перший випадок, коли поява нової філософії зовнішньої політики України збіглася у часі з появою нової філософії міжнародних відносин. І якщо

ми скористаємося з цього, аби модернізувати як саму Україну, так і її зовнішню політику, то це можуть бути двері до її нового, успішного і – для деяких політиків – неочікуваного, з погляду наших глибинних сподівань, майбутнього [4].

Аналізуючи стан, проблеми та перспективи сучасних міжнародних відносин, можна виділити такі їх складові: *глобалізація; інтернаціоналізація;* поглиблення політичних і економічних зв'язків; підвищення значущості загальнолюдських цінностей.

Зокрема, при визначенні пріоритетів економічного розвитку України слід враховувати довгострокові тенденції глобального розвитку з метою якнайкращого використання природно-ресурсного потенціалу країни. Важливими для України напрямами стратегічного розвитку, які б дали максимальний ефект у контексті довгострокових тенденцій глобального розвитку, мали б стати такі:

- реалізація національного проекту, спрямованого на зниження неефективності та енергоємності житлово-комунального господарства (шляхом заміни зношених комунікацій, переходу на прогресивні технології енергозбереження тощо), що дозволило б суттєво зменшити енергозалежність національної економіки та ризики для енергетичної безпеки країни;
- розвиток аграрної сфери, спрямований на підвищення ефективності сільського господарства, якості харчової продукції. Цей напрям набуває особливого значення в умовах стійкої глобальної тенденції щодо посилення дефіциту продовольства. Проведення при цьому земельної

реформи має відбуватися винятково з урахуванням національних інтересів країни;

- підтримка проектів, спрямованих на підвищення якості водоочищення, з огляду на стійку глобальну тенденцію щодо збільшення дефіциту питної води;
- реформування системи освіти, підвищення якості надання освітніх послуг.

Доцільним також вважається внесення змін до державних програм соціального та економічного розвитку України з урахуванням нових тенденцій розвитку світової економіки, а також відповідних ризиків і загроз[10].

Саме ця проблема змушує Україну вести пошуки найбільш дієвих інтеграційних механізмів стабілізації економічного стану. Спроба створити «багатовекторний» механізм інтеграції з економіками ЄС, Росії та східноазійськими державами цілком зрозуміла.

«ЕС для нас важен не столько как комфортабельный дом, куда мы хотим въехать, сколько как инструкция по строительству собственного комфортабельного дома. Европейская интеграция в нашем случае – это схема имплементации европейских рецептов успеха на украинской почве», -- сказав К. Грищенко[5]. Інше бачення перспективи євроінтеграції у экс-міністра економіки Віктора Суслова.

“Для Украины можно думать о евроинтеграции только частично. Ни в коем случае Украина не должна вступать в еврозону, потому что в Украине евро приведет к точно такой же катастрофе, как в Греции. Таким образом, для Украины возможна лишь частичная евроинтеграция. Есть ли смысл участия Украины в Евросоюзе? И тут возникает очень большой вопрос, потому что в этом союзе экономика Украины неконкурентоспособна. И в

системе європейського розділення труда Україна может и останется производителем-поставщиком некоторого вида сырья, особенно сельскохозяйственного», - відзначив експерт [14].

На думку Суслова, інтеграція до Євросоюзу означає остаточне знищення машинобудування та основної частини українського промислового потенціалу. Він зазначив, що з високотехнологічною продукцією Україна не може вийти на європейський ринок, її туди ніхто і не пустить. "Вы послушайте заявления политиков Евросоюза относительно Украины на протяжении всех последних лет. Звучит одно и то же, что европейские политики рассматривают Украину как потенциально большой рынок сбыта своих товаров. Звучит постоянно, что страна с населением в 45 миллионов человек - это большой рынок сбыта для европейских предприятий. Они вот так Украину и рассматривают в плане евроинтеграции", - резюмує Суслов.

В той же час глобалізація як реальність вносить суттєві корективи як в існуючу систему міжнародних відносин, так і в їх інтеграційний фактор. Цікавими, на наш погляд, є бачення подальшого розвитку інтеграційних процесів в євразійському напрямі.

Хоч би як євроатлантики намагалися просувати свої підходи, все одно доцентрові тенденції на євразійському просторі, як і раніше, крутяться навколо Москви. Хоча б тому, що центром і джерелом історичної модернізації на євразійському просторі була і залишається Росія. І Стара Європа це добре розуміє. «Нас усіх разом усього 500 мільйонів, а в Азії лік іде на мільярди, — журиться в одному з інтерв'ю экс-міністр оборони Франції сенатор Жан-П'єр Шевенман. — Тому ми повинні допомогти Росії зберегти її вплив у регіоні»[2].

Він, як і багато інших високопоставлених європейських політиків, визнає, що гегемонія Заходу закінчилася, і ми вступаємо в епоху постзахідного світу, в якому, перефразовуючи Мадлен Олбрайт, «без Росії не обійтися». А всередині європейського континенту дедалі популярнішим стає ще одне одкровення Шевенмана, що вражає своєю історичністю: «Зближення Німеччини і Росії, перерване двома світовими війнами, знову виходить на високий рівень і стає світовим порядком денним» (29 березня 2011 р., Париж, Національна асамблея Франції, виступ на конференції «Європа, Росія і США після виборів 2012 року») [2]. Це підтверджують запуск «Північного потоку», співробітництво «Газпрому» і Ruhrgas, розвиток інших спільних російсько-німецьких проєктів — майбутніх флагманів європейсько-російських відносин.

Дійсно, процес формування «нової Європи» передбачає наявність двох центрів розвитку — на Заході і на Сході. І ймовірна перемога в листопаді цього року на виборах президента США кандидата від республіканців тільки прискорить динаміку розвитку відносин Москви і Берліна, розставивши все на свої місця. Зрозуміло, такий формат може «напружувати» деякі країни Східної Європи, у тому числі Україну. Але, як сказав в інтерв'ю російській «Литературной газете» колишній прем'єр-міністр Словаччини Ян Чарногурський, «у разі продовження європейської економічної кризи країнам Центральної і Східної Європи доведеться вибирати між Берліном і Москвою, а Німеччина, на відміну від Росії, не є глобальною державою. Тому шанси сильної путінської Росії на вплив у регіоні непогані»[2]. Очевидно, що в цій ситуації підвищується значення Києва, тому що без України Росія не зможе претендувати на серйозний вплив у Центральній і Східній Європі.

Формат такої взаємодії, прийнятний на Заході і на Сході, один — Євразійський економічний союз (ЄАС). Наднаціональний союз суверенних держав, у якому рішення ухвалюються колегіально, з однаковим правом голосу для кожної країни. Базис ЄАС — Митний союз, куди вже входять Росія, Білорусь, Казахстан, приєднаються найближчим часом Киргизія, Таджикистан і, у перспективі, Вірменія. Для відновлення економічних ланцюжків новому об'єднанню явно не вистачає України. Для розуміння: після відкриття країнами МС внутрішніх митних кордонів з 1 липня 2011 року відбулося п'ятиразове зростання товарообігу між Білоруссю і Казахстаном. А яким може бути цей потенціал для України?

Це найвигідніший варіант інтеграції для всіх його учасників, поки що відкритий для вступу в нього нових членів. Адже історично й індустріально Україна давно інтегрована в євразійську цивілізацію — рейок від польського кордону не перекласти і кордонів не пересунути: ринок перспективного споживання для України перебуває на Сході. І якщо Кабінет міністрів прагне реального розвитку економіки своєї країни, нехай його чиновники поцікавляться думкою українських промисловців: де їм краще торгувати, перш ніж наосліп інтегруватися в зону вільної торгівлі з ЄС [2]. Нещодавно створена в Києві асоціація «Постачальники Митного союзу» об'єднала у своїх лавах багатьох лідерів провідних галузей української економіки — від «Мотор Січ» і «Гірських машин» до Аграрного союзу. Вимога одна: «Дайте нам торгувати на російському ринку!». А якщо ні, то українська економіка, а разом з нею й уся країна, може продовжити свій розвиток буферним острівцем в ізоляції між Заходом і Сходом.

Залишається знову ж таки Росія зі своєю поки ще актуальною пропозицією стосовно Євразійського союзу.

Євразійський економічний союз — не експансія, а форма природного існування та елементарного виживання для народів, що проживають у регіоні, єдино можлива для збереження суверенітету і державної цілісності на початку XXI століття. Звідки прийде загроза швидше, невідомо — від маховиків азіатської глобалізації, зростання «фундаменталістських демократій» Близького Сходу, руху сепаратистської регіоналізації Центральної Європи чи банального економічного краху всієї євразіони. Тому, хоч би якою вона була, у нас є шанс разом їй протистояти. Для цього в рамках ЄАС уже найближчим часом можуть бути створені такі інститути, як власний Євразійський валютний фонд із перспективою впровадження єдиної валюти для всіх країн-учасниць, і Євразійський суд з прав людини, який міг би зі значно більшим успіхом узяти на себе функції Страсбурзького суду і всього сумнозвісного «гаазького правосуддя».

Євразійський союз може стати нашим власним, не нав'язаним ззовні, Великим Проектом історичної творчості всіх народів Євразії, які беруть у ньому участь [2].

До роздумів спонукають окремі дані економічного розвитку країн-членів ЄС і Митного союзу у 2010 році, які наводить професор В.М. Симчера – директор ННІ статистики Федеральної служби Росії.

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Сравнительные показатели экономического развития стран-членов Таможенного союза, ЕврАзЭС и ЕС в 2010 г.**

Показатели	Тамо- женный союз	ЕврАзЭС	ЕС	Таможен- ный союз в % к ЕС, 2010 г.	Ожида- емые измене- ния к 2020 г.
Число объединяемых стран	3	5	27	5:27	12:27
Общая территория, тыс. кв.км.	20 030,7	20 373,7	4 324,7	463,2	570,0
Удельный вес в мире, %	14,6	15,8	3,2	456,3	560,0
Население, млн. человек	167,7	180,8	501,1	33,5	60,0
Удельный вес в мире, %	2,5	2,7	7,4	33,8	
ВВП, млн. USD - по обмен- ному курсу валют - по ППС	1388,5 2318,8	1443,1 2410,0	16447,0 14799,3	8,5 15,7	16,8 33,0
ВВП в расчете на одного человека, USD	8280- 13827	7982- 13330	29729- 33052	27,9-41,8	45,1-50,0
Бюджетный дефицит, %	-10,1	-10,5	0,2	-50 раз	200
Уровень фактической безработицы, %	6,4	6,5	9,8	66,0	100
Разрыв в доходах на душу населения, тыс. USD	2,7-5,8	0,3-5,2	8-78	6,7-38,6	1,2-1,5

* Цит. по: <http://devec.ru/teorija-razvitija/662-vasilij-simchera-pochemu-buksuet-integratsija.html?start=1>

Висновки

Підсумовуючи сказане, зазначимо послідовність «багатовекторної» інтеграції України як передумови стабільності економічного розвитку. Це стосується як ЄС, так і Росії та США.

Одним із важливих інструментів зближення України та ЄС зокрема є програма ЄС «Східне партнерство». Хоча співпраця у межах цієї програми формально і не є перехідним етапом до членства в ЄС, вона відкриває широкі можливості для секторальної економічної інтеграції та наближення до законодавства ЄС. Особливий інтерес для України становлять такі елементи Східного партнерства:

- програма всеохоплюючої інституційної розбудови;
- сприяння регіональному розвитку на основі політики регіонального вирівнювання Європейського Союзу;
- створення інтегрованої системи управління кордонами згідно зі стандартами ЄС ;
- поглиблення інтеграції у сфері енергетичної безпеки.

Активний переговорний процес щодо Угоди про асоціацію має доповнюватися діалогом із низкою стратегічно важливих для України держав-членів ЄС для пошуку можливих компромісних варіантів вирішення основних питань переговорного процесу.

Найважливішими з-поміж цих країн є Німеччина, Франція, Велика Британія. Російська Федерація є одним із глобальних світових гравців, найбільш зацікавлених у розвитку динамічного діалогу з Україною. При

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

цьому реалізація порядку денного сучасної української зовнішньої політики, а також потреби забезпечення її національної безпеки роблять такий діалог стратегічно важливим для нашої держави.

Модернізація економік України та Росії, проголошена основним чинником внутрішньополітичного розвитку обох держав, стала лейтмотивом оновлення всього комплексу двосторонніх відносин.

Розширення двостороннього діалогу на регіональному рівні сприяє поглибленню співробітництва, наповнює конкретним змістом досягнуті на міждержавному рівні домовленості та зближує Україну й Росію у процесі досягнення взаємовигідних економічних і соціальних цілей. Забезпечення стабільного розвитку двосторонніх відносин вимагає деполітизації гуманітарної сфери співробітництва, відмови від використання чутливих питань національно-культурної сфери у політичних цілях. Слід всіляко сприяти розширенню контактів між творчими та інтелектуальними елітами наших країн, цивілізований діалог між якими став би надійною основою для конструктивного співробітництва у вирішенні міждержавних гуманітарних питань.

Створення умов для якісного забезпечення культурних потреб українців у Росії та росіян в Україні, вироблення взаємоузгоджених і конструктивних підходів до розгляду спірних питань культурно-історичного характеру, співробітництво у сфері науки та освіти через розвиток спільних проєктів, культурний обмін, поглиблення взаємодії на рівні громадських організацій складуть необхідне підґрунтя для розвитку справді добросусідських відносин.

Необхідно створити сприятливі умови для безперешкодного функціонування українських громадсь-

ких організацій в РФ і російських в Україні на основі безумовного дотримання національного законодавства. Україна має докласти зусиль для задоволення національно-культурних потреб українців Росії. Це стане запорукою активної підтримки громадськістю спільних політичних, економічних і гуманітарних проєктів, гарантуючи успішність їх реалізації.

Розвиток стратегічного партнерства України з РФ не може відбуватися за рахунок стратегічних відносин з ЄС та США, вибудованих за попередні роки. Одним з ключових пріоритетів зовнішньої політики України залишаються її відносини зі Сполученими Штатами Америки.

Слід зазначити, що розвиток українсько-американських стратегічних відносин останніми роками не був належним чином підкріплений відповідною динамікою у торговельно-економічній, а також у сфері інновацій та інвестицій, культурних обмінів, співпраці в освіті та науці.

У дусі Хартії про стратегічне партнерство відносини Україна – США базуються на спільному прагненні двох країн до зміцнення європейської безпеки, розвитку економічно-інвестиційного співробітництва, науково-технічного обміну та активних двосторонніх зв'язків на суспільному рівні. Як впливова регіональна країна Україна об'єднує свої зусилля зі Сполученими Штатами, щоб спільно долати спадщину «холодної війни», перетворити Європу на осередок миру, стабільності та взаєморозуміння, без розподільчих ліній.

Список використаних джерел

- 1) Бжезинский З. Великая шахматная доска / З. Бжезинский. – М.: Международные отношения, 2005. – 256 с.
- 2) Бондаренко О. Зрозуміти Європейський Союз. -- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/zrozumiti_evraziyskiy_soyuz-95547.html
- 3) Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада / А. Гальчинський. – К.: Либідь, 2005. – 368 с.
- 4) Грищенко К. Поза межами шахівниці: прагматичний порядок денний української зовнішньої політики / К. Грищенко // Дзеркало тижня. – №27 (807). – 17 лип. – 6 серп. 2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dt.ua/articles/60748>
- 5) Европа не видит Украину кандидатом в члены ЕС - глава МИД Грищенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interfax.by/news/world/107552>
- 6) Зленко А. Україна у мінливому світі / А. Зленко // Дзеркало тижня. – 2009. – № 31. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dt.ua/articles/57683>
- 7) Косолапов Н. Теория международных отношений: предмет анализа и предмет теории / Н. Косолапов // Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – № 11.
- 8) Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980 – 2000 роки): підруч. / Л. Гайдуков, В. Кремень, Л. Губерський та ін. – К.: Либідь, 2001. – 621 с.
- 9) Перепелиця Г. Теоретичні аспекти міждержавних відносин / Г. Перепелиця // Політика і час. – 2002. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.mdpu.org.ua/e-book/politologiya/eBook/modul_2/tema18.htm
- 10) Резнікова О. Основні тренди глобального розвитку: ризику та нові можливості для України. Аналітична записка. --[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/722/>
- 11) Суліма Є. Глобалістика: підруч. / Є. Суліма, М. Шепелев. – К.: Вища школа, 2010. – 544 с.: табл. – Бібліогр. в кінці розд.

- 12) Табачник Д. Мир без України? /Д. Табачник. – Харьков: Фолио, 2009. – С. 440.
- 13) Цыганков П. Теория международных отношений /П.Цыганков – М.: Гардарики, 2003. – 590 с.
- 14) Эксперт: Полная евроинтеграция грозит Украине катастрофой. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/opinion/2012/03/10/825012.html>

И.Артёмов. Концепции международных отношений в глобальном измерении современности: интеграционный аспект.

В публикации исследованы особенности концепций международных отношений, приведены их классификации, акцентировано внимание на специфике международных отношений Украины с другими странами в условиях многовекторной внешней политики государства.

Ключевые слова: международные отношения, классификация, многовекторность, Европейский Союз, проблемы интеграции в ЕС, глобализация.

I.Artyomov. Concepts of international relations in today`s global dimension: integration aspect.

Concepts of international relations are investigated in this publication. The attention is stressed on features of Ukraine`s relations with other countries under the multivector foreign policy.

Keywords: international relations, classification, multivector policy, European Union, the problems of integration into the EU, globalization.